

УДК 637.1

CURRENT PROBLEMS OF DAIRY INDUSTRY ENTERPRISES IN UKRAINE

T. Keranchuk

National University of Food Technologies

Key words:

Dairy market
Overproduction
State
Government regulation
Subsidies
Purchase price

Article history:

Received 01.08.2015
Received in revised form
16.08.2015
Accepted 20.09.2015

Corresponding author:

T. Keranchuk
E-mail:
npnuht@ukr.net

ABSTRACT

The article analyzes the Ukrainian milk market. A review of the current conjunctural situation in the markets of the main types of dairy products has been performed. The basic problems of farms and households, the formation of market supply of milk have been analyzed. The problems of functioning of the milk processing enterprises have been discussed. The barriers to the development of new foreign markets for Ukrainian manufacturers of dairy products have been identified. The possible ways of improving the mechanism of support for milk producers and processors from the state are proposed. The paper also outlines the main strategic directions of countering crises for milk-producing enterprises.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Т.Л. Керанчук

Національний університет харчових технологій

У статті проаналізовано стан українського ринку молока. Здійснено огляд поточної кон'юнктурної ситуації на ринках найважливіших видів молочної продукції. Виявлено основні проблеми розвитку фермерських господарств і господарств населення, а також проблеми функціонування молокопереробних підприємств і бар'єри на шляху освоєння нових зовнішніх ринків українськими виробниками молочної продукції. Запропоновано можливі напрями удосконалення механізму підтримки виробників молока та переробних підприємств з боку держави. Окреслено основні стратегічні напрями протидії кризовим явищам для підприємств-виробників молока.

Ключові слова: *ринок молока, перевиробництво, держава, державне регулювання, дотації, закупівельна ціна.*

Постановка проблеми. На теперішній момент українські виробники та переробними молока переживають не найкращі часи. Ситуація війни на Донбасі, фінансова криза в країні, стійка тенденція нестабільності національної валюти, непослідовність дій уряду і неоперативність у проведенні реформ

тільки ускладнюють ситуацію. Представники молочної галузі (як виробники молока, так і переробні підприємства) змушені останнім часом виживати всіма можливими способами. Негативні тенденції скороченні обсягів випуску товарного молока в першому кварталі 2015 р. мають «насторожити» уряд і спонукати його до більш активних дій щодо підтримки вітчизняних молочарів. Саме тому дослідження сучасних проблем підприємств молочної галузі та розробка конкретних пропозицій для їх подолання є надзвичайно актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемним аспектам діяльності підприємств молочної галузі присвячені праці Н.С. Скопенко, А.О. Бовкуна [1]. Проблеми запровадження інноваційних проектів і рішень на підприємствах молочної галузі досліджувались у працях А. Арасланової, Ю.Г. Левченко [2, 3, 4]. Питанням конкурентних відносин на ринку молочної продукції та окремим закономірностям його функціонування приділяє увагу І.В. Завгородня, однак аспекти, пов'язані з пошуком шляхів вирішення існуючих у молочної галузі проблем, потребують подальших досліджень.

Метою статті є моніторинг ситуації в молочної галузі України, виявлення основних «вузьких місць» у діяльності підприємств-виробників молока та переробних підприємств і розробка пропозицій щодо перспективних шляхів подолання існуючих проблем розвитку підприємств молочної промисловості в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні на початку травня традиційно починається сезон «великого молока», але на сьогоднішні фермерські господарства поставлені в дуже жорсткі умови у зв'язку із значним зниженням «маржі» з двох причин: за рахунок майже незмінних закупівельних цін на молоко, що диктуються переробними підприємствами, і за рахунок значного підвищення собівартості виробництва молока. Слід зазначити, що рівень закупівельних цін незначно перевищує минулорічні ціни (табл. 1) [5].

Таблиця 1. Закупівельні ціни на молоко по регіонах і категоріях господарств у травні 2015 року

Регіон	Сільськогосподарські підприємства		Господарства населення
	Екстра клас, вищий гатунок	1 гатунок	1, 2 гатунок
Україна	5,0—5,4	4,75—5,10	2,50—3,00
Західні регіони	4,80—5,20	4,60—5,00	2,50—2,90
Центральні і північні регіони	5,10—5,50	4,80—5,10	2,50—3,00
Східні та південні регіони	5,00—5,40	4,70—5,00	2,50—3,10

Поточний аналіз ситуації на ринку молока надає можливість стверджувати, що пропозиція значно перевищує попит. За чотири місяці 2015 р. в Україні було виготовлено 2929,2 тис. тонн молока всіх видів [6]. Якщо порівнювати з обсягами випуску минулого року за аналогічний період, то власне виробництво скоротилось на 4,4 %. При цьому по структурі виробництва фермерські господарства виробили на 2 % більше молока, ніж у минулому році, а господарства населення скоротили виробництво на 5,4 %. Хоча тенденція начебто негативна, але однозначного висновку дійти складно, оскільки на ринку спостерігається скорочення попиту на молоко, яке обумовлене впливом таких чинників:

- внутрішній ринок не може поглинути таку кількість молока;
- зовнішні ринки (зокрема європейський) поки що залишаються «закритими» для українських виробників у зв'язку з перевиробництвом молока в країнах ЄС.

Варто зазначити, що пасивний ринок у Європі характеризується приростом виробництва молока (у квітні були відмінені квоти): обсяги поставок молока на переробку зросли на 5 %, а по деяких фермерських господарствах — на 10—15 %, що може стати проблемою для переробників у зв'язку з браком виробничих потужностей. Найбільш суттєве збільшення надоїв спостерігається у Великій Британії, Ірландії, Польщі, Данії, Німеччині. Про надлишки сировини свідчить і зниження закупівельних цін на молоко: так на останніх торгах в Нідерландах (на 06.05.2015) рівень для молока з базовим показником жирності 4,4 % становив 18 євро/кг (це на 46 % нижче, ніж у минулому році) [5]. Зрозуміло, що в такій ситуації ЄС намагається всіма способами захищати свої ринки. Свідомством цього стало непідписання Угоди про Асоціацію між Україною і Європейським Союзом під час довгоочікуваного Вільнюського саміту східного партнерства.

Одним із напрямків поглиблення економічної співпраці між Україною і ЄС мало стати підписання угоди про Зону вільної торгівлі, яка відкрила б перед українськими виробниками можливість доступу їхньої продукції на ринки країн ЄС, але в даній ситуації для ЄС такі кроки є не вигідними. Саме тому ЄС відтягує терміни підписання вищезазначених документів, хоча слід зазначити, що причина не тільки в політиці ЄС, але й у неоперативності уряду, який не сприяє розвитку молочної галузі. Так, за законами ЄС Україна може почати укладати контракти на поставки своєї продукції тільки за умов наявності необхідних дозвільних документів (наприклад, відповідного сертифікату якості, який має підписати Державна ветеринарна служба). Але за відсутності голови Держветслужби, якого було усунуто в результаті реформи Мінагрополітики, такі сертифікати виробники молока отримати не в змозі. Таким чином, держава замість підтримки молочної галузі сама створює бар'єри для її успішного розвитку.

За законами ЄС приватний бізнес не може виступити спонсором перевірки. У той же час у державному бюджеті на поточний рік кошти на інспекцію не передбачені. Крім того, українські молочарі не всі готові виходити зі своєю продукцією на європейські ринки і бути конкурентоспроможними. Справа в тому, що в ЄС діють стандарти безпеки продукції на основі системи НАССР, які нашим виробникам також доведеться спочатку впровадити на своєму виробництві. На теперішній момент в Україні багато переробних підприємств досі приймає молоко з приватних господарств, яке видоєне вручну (частка сировини приватного сектору у виробництві українського молока складає близько 80 %). Саме це і є основною загрозою потрапляння бактерій у молоко, тому в країнах ЄС не використовують ручне доїння, а лише механічне. Це може стати проблемою для господарств населення, оскільки в сучасних умовах виконання вимог щодо обов'язковості механічного доїння в умовах відсутності державної підтримки для селян є нереальним.

Отже, скорочення попиту на молоко на ринках збуту є основною причиною зниження закупівельних цін. І перспектив змінити цю тенденцію, на жаль, поки що немає, оскільки переробним підприємствам поки що не вигідно вкладати кошти у формування стратегічних запасів, що спонукає їх відмовлятися від сировини. Це може призвести до вирізання худоби та скорочення поголів'я виробниками.

Друга причина зниження маржі виробників молока, як зазначалося вище, значне зростання собівартості його виробництва за рахунок зростання витрат на матеріально-технічні ресурси майже в два рази. Крім того, у складі собівартості майже 50 % витрат складають витрати на годівлю худоби. На сьогодні ціни на якісні корми зросли майже в два рази, що є проблемою для значної кількості сільськогосподарських підприємств-виробників, не кажучи вже про господарства населення.

Третя причина, яка значно ускладнює розвиток молочної галузі і створює передумови для її знищення, — непродумана політика держави в частині регулювання діяльності підприємств молочної галузі. Слід зазначити, що зусилля уряду спрямовані на зміну податкових умов функціонування даної категорії підприємств для наповнення дохідної частини бюджету. Так, одним із декларованих завдань податкової політики є перехід сільськогосподарських підприємств на загальний режим оподаткування податком на додану вартість. Це означає остаточну відмову держави від підтримки сільського господарства як галузі і на рівні підприємств призведе, по-перше, до зниження прибутку на суму ПДВ, що раніше не сплачувалась до бюджету; по-друге, до вимивання обігових коштів (з урахуванням змін у ПКУ дана норма законодавства вже діє, але повністю реалізується з 01.07.2015).

Вищеописані причини сприяють зниженню і так невисокої рентабельності молочного бізнесу, а в деяких випадках взагалі можуть призвести до отримання збитків. За таких умов значна кількість підприємств-виробників молока може просто збанкрутувати.

Шляхами виходу з даної ситуації мають бути об'єднання зусиль держави та представників молочного бізнесу. На рівні держави доцільною є реалізація комплексної програми розвитку молочної галузі, яка б передбачала:

1. Можливість фінансування розвитку кооперативів і сімейних ферм, але цей напрямок у сучасних умовах кризи є складним для реалізації.
2. Забезпечення фінансової підтримки малих і середніх сільгоспвиробників. У 2015 р. цей напрямок буде реалізовуватись, але обсяги фінансування незначні (для часткової компенсації відсотків по кредитах уряд виділив лише 300 млн грн).
3. Забезпечення підтримки реконструкції та будівництва ферм.
4. Застосування адекватних методів податкового регулювання діяльності підприємств молочної галузі.

На рівні підприємств можливими напрямками роботи в умовах кризової ситуації в країні є такі:

1. Забезпечення зниження витрат на годівлю за рахунок переходу на власні корми (соя, рапс) замість закупівлі дорожчого покупного шроту або переведення худоби на зелену масу.
2. Здійснення вибракування корів, які характеризуються низькою продуктивністю (дають менше 25 л молока).

3. Переведення середньопродуктивних, низькопродуктивних і корів другої половини лактації на обмежені раціони з метою економії витрат на годівлю.

4. З метою забезпечення максимального зростання валових надоїв молока з низькою собівартістю після закінчення кризи високопродуктивних корів і корів першої половини лактації залишити на високопродуктивних раціонах.

5. Внесення змін у систему контролю якості продукції вітчизняними молочарями для того, щоб ефективно конкурувати на власному ринку і вийти на ринок ЄС.

Висновки

Успішний подальший розвиток молочної галузі в Україні можливий тільки на основі консолідації зусиль держави та представників молочного бізнесу. Саме державна регуляторна політика повинна створювати передумови для стимулювання розвитку молочного бізнесу, налагодження інфраструктури молочного ринку. Важливими передумовами успішного розвитку підприємств молочної галузі є застосування комплексного підходу до розробки стратегічної державної програми на основі створення кооперативів і сімейних ферм. Застосування передового зарубіжного досвіду, підходів, інструментів і важелів державного регулювання діяльності підприємств, які функціонують у секторі молочного скотарства та переробки молока, повинні забезпечити збільшення ступеня її конкурентоспроможності не тільки на внутрішньому, але й на європейському ринках.

Література

1. Арасланова А. Молоко идёт в дефицит [Електронний ресурс] / А. Арасланова // Экономические известия. — 04.02.2011. — 23 с. — Режим доступа : <http://markets.eizvestia.com/full/moloko-idet-v-deficit>.

2. Скопенко Н.С., Бовкун А.О. Сучасний стан та тенденції розвитку молочної галузі України [Електронний ресурс] / Інститут післядипломної освіти НУХТ. — Режим доступа: <http://ipdo.kiev.ua>.

3. Левченко Ю.Г. Аналіз фінансування інноваційної діяльності підприємств окремих галузей харчової промисловості / Ю.Г. Левченко // Проблеми економіки підприємств в умовах сталого розвитку: III міжнародна науково-практична конференція, 15—16 березня 2007 р. : тези доповідей. — 2007. — С. 61—62.

4. Міністерство аграрної політики України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. — Режим доступа: <http://www.minagro.gov.ua/>.

5. Ринок молока. Інформаційно-аналітичний бюллетень № 201-05-15-15 травня 2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <http://www.infagro.com.ua/>.

6. Статистичний бюлетень «Виробництво промислової продукції за видами в Україні» за січень-березень 2015р. [Електронний ресурс] / Державна служба статистики. — Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРЕДПРИЯТИЙ МОЛОЧНОЙ ОТРАСЛИ УКРАИНЫ

Т.Л. Керанчук

Национальный университет пищевых технологий

В статье проанализирован украинский рынок молока. Проведен обзор текущей конъюнктурной ситуации на рынках важнейших видов молочной продукции.

Выявлены основные проблемы развития фермерских хозяйств и хозяйств населения, формирования предложения на рынке молока, а также проблемы функционирования молокоперерабатывающих предприятия и барьеры на пути освоения новых внешних рынков украинскими производителями молочной продукции. Предложены возможные направления совершенствования механизма поддержки производителей молока и перерабатывающих предприятий со стороны государства. Очерчены основные стратегические направления противодействия кризисным явлениям для предприятий-производителей молока.

Ключевые слова: рынок молока, перепроизводство, государство, государственное регулирование, дотации, закупочная цена.